

naučne revolucije i uloga primalne teorije u psihologiji (II)

augustin gurza

Ukoliko je, kao što mnogi tvrde, psihologija dospela u situaciju koja zahteva zamenu sredstava (ukoliko je u stanju krize), biće korisno citirati Kunov opis načina na koji se naučnici ponašaju kada su suočeni sa krizom.

»Suočen sa, po opštem mišljenju, fundamentalnom nepravilnošću u teoriji, prvi napor naučnika često će biti sumeren na to da je preciznije izoluje i da joj dâ strukturu. Iako je sada svestan da pravila normalne nauke ne mogu da budu sasvim tačna on će insistirati na njima češće nego ikada, da bi na području teškoće video gde i u kojoj meri ta pravila mogu da vrše svoju funkciju. On će, istovremeno, tragati za načinima da se taj slom uveliča, da se učini očiglednijim, a možda i sugestivnijim, nego što je bio kada se pokazao u eksperimentima za čiji se ishod mislio da je unapred poznat. U ovom poslednjem naporu, više nego i u jednom drugom delu post-paradigmatičkog razvoja nauke, on će biti skoro sasvim nalik na naučnika kako ga najčešće zamišljamo. On će, pre svega, često izgledati kao čovek koji nasumice traži, pokušavajući eksperimente samo da bi video šta će se dogoditi, očekujući efekat čiju prirodu nije u stanju sasvim da pogodi. Istovremeno, kako se ni jedan eksperiment ne može zamisliti bez neke vrste teorije, naučnik koji se nalazi u krizi neprekidno će pokušavati da stvara spekulativne teorije koje, ukoliko su uspešne, mogu pokazati put novoj paradigmi, a ukoliko su neuspešne mogu se relativno lako napustiti.« (str. 139)

Ako bismo terapeutsku sobu savremenog psihologa poistovetili sa laboratorijom naučnika u oblasti prirodnih nauka u periodima krize, bilo bi teško osporiti da se oni obojica ponašaju na isti način — to jest, obojica su obuzeti prilično divljim eksperimentisanjem. U stvari, pravila normalne nauke postala su u psihologiji toliko zamagljena da je operativni izraz u ovoj oblasti »sve prolazi«. Terapija nagošću, seksualna terapija, megavitaminska terapija, terapija lišavanjem, terapija prepuštanjem, umerenošću i prisilom. Ko je taj koji će reći da jedna manje valja od druge? Dr Džanov je izveo tehniku napipavanja kada je od onog pacijenta u svojoj kancelariji tražio da zove svoje roditelje, čak ni sâm ne znajući zaista zašto je to tražio. Pred licem opšteg neuspeha tradicionalne psihologije, on je, kao i mnogi od njegovih kolega, želeo da nešto pokuša.

Ali ova vrsta slučajnog nagadanja, kako Kun tvrdi, vodi stvaranju spekulativnih teorija kojima bi se objasnili rezultati. Ovde se postavlja pitanje: kako je moguće vrednovati jednu teoriju u odnosu na drugu? Drugim rečima, kako je načinjen izbor koji će jednu teoriju proglasiti boljom od drugih i tako je smatrati vrednom priznanja celokupne naučne zajednice a ne samo jednog njenog dela? U sukobu koji danas postoji među psihološkim školama, svaka tvrdi da je njena teorija ispravna i svaka sakuplja branu dokaza za uspeh u tom takmičenju. Ali najžalosnija stvar je da je ta rasprava između zagovornika suprotstavljenih škola često besplodna. To retko vodi bilo kakvom razrešenju, nikad ne stvara vidik oštirih obrisa i najčešće služi daljem produbljivanju nepomirljivih razlika među njima. To navodi čoveka na sumnju da bi logični argument ikada mogao poslužiti da se pobeđa prebaci s jednog tabora na drugi i spor konačno reši. Ali ako se taj proces ne zasniva na logičkom vrednovanju, kako se onda do toga u stvari dolazi?

Pošto smo već videli da izbor jedne paradigme istovremeno znači odbacivanje i njenih prethodnika i njenih konkurenata, jasno je da se mnogo toga stavlja na kocku sa razrešenjem naučne krize. Zamislimo da je primalna teorija preko noći prihvaćena od strane celokupne psihološke ustanove. To bi značilo da bi hiljade analitičara moralo da napusti svoje pedeset-dolara-na-sat praksu, da sami prođu kroz primalnu terapiju i da bi mnogi zagovornici pokreta za ljudske potencijale morali početi da svoju odeću vraćaju na sebe. Pored toga, bihejvioristi bi morali da odbace svoju opremu za uslovljavanje šokom a sve biofidbek mašine morale bi da se pošalju u muzeje kao relikvije. Drugim rečima, to ne bi samo značilo ogoljenje profesije već i uništenje samih života njenih praktičara, koji bi morali da načine iznenadnu promenu u svom celokupnom pogledu na svet. To bi zahtevalo bazičnu redefiniciju oblasti jer se konkurentne paradigme razlikuju ne samo po sadržaju već i po metodama, problemima i standardima rešenja koja ocrtavaju. Nije čudno što su teorijske bitke tako intenzivne i što zagovornici stare škole nikad ne napuštaju svoju paradigmu bez gorkog otpora. U stvari, često puta revolucionarna paradigma ne pobeđi sve do smrti naučnika prethodne generacije.

Prihvatanje primalne teorije, međutim, imalo bi revolucionarni uticaj i izvan oblasti psihologije, kao i izvan oblasti nauke. Sociološke i političke implikacije ove teorije toliko su široke i duboke da bi socijalni i politički sistemi takode bili ugroženi njenim uspehom. Kada bi teorija

bila široko prihvaćena, društvo bi moralo da promisli osnovna načela u svom pristupu rešavanju društvenih problema. Zatvori, sudovi, škole i posredništva rata bili bi podvrgnuti korenitim promenama. Prethodne psihološke teorije nisu imale revolucionarni uticaj na ove institucije jer teorije su, kao i institucije, represivne. Represivno društvo zahteva represivnu psihoterapiju (kao što je bihejviorizam) da bi izašlo nakraj sa svojim kriminalcima, narkomanima, i otpadnicima. Jedino primalna terapija, kao istinski oslobađajući proces, stvara mogućnost istinski oslobodnog društva. Tako se represivne sile u društvu udružuju sa onim u psihološkoj ustanovi da bi prihvatanje primalne teorije učinile mučnom borbom.

Činjenica da postoji takva borba, međutim, ilustruje još jednu odliku dijalektičkog procesa — međusobno delovanje suprotstavljenih sila koje stvara nove sinteze. To obezbeđuje izvestan ključ za prirodu tog konflikta i u tom smislu ponovo bih želeo da u potpunosti citiram Kuna.

»U onoj meri (koliko značajnoj toliko i nepotpunoj) u kojoj se dve naučne škole ne slažu u tome šta je problem a šta je rešenje, one se neizbežno neće razumeti kada raspravljaju o relativnim zaslugama svojih odgovarajućih paradigmi. U onim cirkularnim argumentima do kojih se po pravilu dolazi, za svaku paradigmu će se pokazati da, manje ili više, zadovoljava one kriterijume koje sama sebi propisuje, kao i da ne ispunjava nekoliko suparničkih kriterijuma. Ima, isto tako, i drugih razloga za nepotpunost logičkog dodira koji dosledno karakteriše rasprave oko paradigme. Tako, na primer, s obzirom da nijedna paradigma nikada ne rešava sve one probleme koje definiše, i kako nema dve paradigme koje bi ostavljale nerešenim sve iste probleme, rasprave o paradigmi uključuju sledeće pitanje: koje probleme je značajnije rešiti? Kao i na pitanje rivalskih standarda na ovo pitanje o vrednostima može se odgovoriti samo pomoću kriterijuma koji leže sasvim van normalne nauke, a baš to pribegavanje spoljašnjim kriterijumima jeste ono što rasprave o paradigmi najočiglednije čini revolucionarnim.« (str. 165)

Ono što pasus praktično znači jeste da je razgovor između jednog primalnog teoretičara i bihejvioriste logično nemoguć sve dok ovaj drugi ne prepozna unutrašnji život pacijenta, kao legitimnu oblast naučnog interesa. Na isti način, uzaludan je trud dva terapeuta, primalnog i gestalt, da ocenjuju vrednost dotičnih terapeutskih tehnika sve dok ovaj drugi ne prepozna prevashodni značaj pacijentove prošlosti umesto što svoju terapiju usmerava ka cilju da pacijenta dovodi u stanje »ovde i sada«. I šta bi mogao biti ishod rasprave između primalnog teoretičara i sledbenika Abrahama Maslova (Abraham Maslow) sve dok ovaj drugi čvrsto veruje u postojanje ljudske potrebe za simetrijom, pojma koji je za onog prvog čist apsurd za koga nema mesta u njegovom teorijskom konstruktumu?

Ovo ipak samo ističe ogromne teškoće u razrešavanju naučnih kriza, a ne pomaže da se odgovori na pitanje: kako se paradigmatičke rasprave razrešavaju? »Deo odgovora«, piše Kun, »sastoji se u tome da oni često nisu dovedeni dotle da to učine. Za skoro čitav vek posle Kopernikove smrti kopernikanizam je doneo vrlo malo obraćenika. Više od pola veka po objavljivanju Principia, Njutnovno delo nije bilo opšteprihvaćeno, naročito ne na Kontinentu. Pristili nikada nije prihvatio teoriju kiseonika niti lord Kelvin elektromagnetsku teoriju i tako dalje.« (str. 211)

Kada današnje rasprave u psihologiji dostignu vrhunac strasti, zagovornici jedne škole često smatraju zagovornike svih ostalih škola budalama. Na primer, sa primalne tačke gledišta jednom terapeutu se čini neshvatljivim i smešnim pokušaj da pacijenta uči kako da bude agresivniji i samopouzdaniji (kako da kaže »ne« a da se ne oseća krivim). Za terapeuta koji se bavi uslovljavanjem, naravno, ta tehnika nije nimalo smešna jer mu njegova teorija učenja kaže da je nepoželjno ponašanje (plašljivost, stidljivost, itd) naučeno, tako da se može odučiti dok se novo poželjno ponašanje može naučiti. Za primalnog terapeuta, neurotično ponašanje predstavlja celokupni psihofiziološki odgovor organizma koji samo ukazuje na skriveni bol koji je do tog ponašanja doveo i koje se neće izgubiti bodrenjem od strane učitelja. Pomalo čudi da jedan gleda na rad drugog isto tako podrugljivo kao što bi obojica gledali na čoveka koji još uvek veruje da je svet ravan. Koristeći se stečenim znanjem svi smo mi skloni da na zastarele teorije gledamo sa nekim čuđenjem i pitamo se kako je bilo moguće da jedan inteligentan čovek veruje da je histerija rezultat izmeštanja materice. I kada razmišljamo o Koperniku, na primer, čudimo se kako su njegovi savremenici mogli tako tvrdoglavlo i tako dugo da odbijaju njegove ideje. Mogli bismo te uporne naučnike čak i optužiti za ljudsku glupost, za odbijanje da prihvate ono što se nama danas čini očiglednim, za nesposobnost da priznaju svoje greške čak i kada su suočeni sa nepobitnim dokazom.

Ali Kun stvar vidi drugačije: »Ja bih pre zastupao gledište da u ovim stvarima nije u pitanju ni dokaz ni pogreška. Prebacivanje privrženosti s jedne paradigme na drugu predstavlja iskustvo preobraćanja koje se ne može nametnuti silom. Opiranje do kraja života, naročito od strane onih čije su stvaralačke karijere učinile da se vežu za stariju tradiciju normalne nauke, ne predstavlja kršenje naučnih standarda, već oznaku prirode samog naučnog istraživanja. Izvor opiranja leži u uverenosti da će stara paradigma, na kraju krajeva, rešiti sve svoje probleme, da priroda može da bude ugarana u onu kutiju koju je ta paradigma pripremila. U vreme revolucije takva uverenost je ono što čini mogućim normalnu nauku ili nauku rešavanja zagonetki. A samo kroz normalnu nauku profesionalna zajednica naučnika uspeva, prvo, u iskorišćavanju potencijalnog domena i preciznosti starije paradigme, a onda i u izolovanju one teškoće kroz čije proučavanje može da nastane jedna nova paradigma.« (str. 212)

Bilo kako bilo, iako je »otpor neizbežan i legitiman« preobraćanje naučne zajednice ka revolucionarnoj paradigmi zaista se događa pre ili kasnije, i sada možemo baciti pogled na prirodu tih preobraćanja. U tu svrhu, samo u osnovnim crtama izložiću Kunove stavove iz poglavlja »Razrešavanje revolucije«.

1. »Ono pojedinačno tvrđenje koje verovatno najčešće ističu zastupnici jedne nove paradigme jeste to da su u stanju da reše one pro-

bleme koji su staru paradigmu doveli do krize. Onda kada se može legitimno izneti, ovo tvrđenje je često najefikasnije moguće.» (str. 214)

2. »Za ovakva tvrđenja postoji posebna verovatnoća na uspeh ako nova paradigma pokazuje kvantitativnu preciznost upadljivo bolju od svog starijeg takmaca.» (str. 214)

3. »Tvrđenje da su rešeni oni problemi koji izazivaju krizu ipak je retko kad dovoljno samo po sebi. Sem toga, ono se ne može uvek legitimno izneti. ... Ponekad će ona slobodnija praksa, koja karakteriše neuobičajeno istraživanje, proizvesti nekog takvog kandidata za paradigmu koji u prvi mah neće pružiti nikakvu pomoć u pogledu onih problema koji su izazvali krizu. Kada se to dogodi onda se evidencija mora izvesti iz drugih delova te oblasti, kao što se i inače često događa. Na tim drugim područjima mogu se razviti posebno ubedljivi argumenti, ukoliko nova paradigma dopusti predviđanja pojava na koje se nije uopšte ni pomišljalo dok je prevladavala stara paradigma.» (str. 215)

4. »Svi argumenti za novu paradigmu, o kojima je dosad raspravljano, bili su zasnovani na određenoj sposobnosti rivalske strane za rešavanje problema. Za naučnike su ti argumenti obično najznačajniji i najubedljiviji. Ali... oni ni pojedinačno ni kolektivno nisu neodoljivi. Postoji, na sreću, i druga vrsta razmatranja koja može voditi naučnike da odbace staru u korist nove paradigme. Reč je o argumentima koji su retko kad dati eksplicitno, a koji se pozivaju na smisao pojedinca za prikladno ili estetsto — za novu teoriju se kaže da je »čistija«, »prikladnija« ili »jednostavnija od stare«. Takvi argumenti su verovatno manje efikasni u naukama nego u matematici. (str. 216-217)

Kunov poslednji stav je od suštinskog značaja i trebalo bi ga pažljivo zabeležiti. Razlozi za to su ispod navedeni:

»Kada se jedan novi kandidat za paradigmu prvi put predloži on je retko kad rešio više od nekoliko problema s kojima je suočen, a većina tih rešenja još je daleko od savršenstva. ... Tek znatno docije, pošto je nova paradigma već razvijena, prihvaćena i iskorisćena, obično dolazi do razvijanja očigledno odlučnih argumenata. ... Njihovo izvođenje predstavlja deo normalne nauke, a njihova uloga nije u debati oko paradigme, nego u post-revolucionarnim štimama.

Pre nego što su ta štiva napisana, dok debata još traje, situacija je sasvim drugačija. Protivnici nove paradigme obično mogu legitimno da tvrde da je ta paradigma, čak i na području krize, veoma malo superiorna u odnosu na svog tradicionalnog rivala. Ona, naravno, neke probleme obraduje bolje, otkrila je neke nove nepravilnosti. Ali, starija paradigma može, po svojoj prilici, da bude artikulirana tako da odgovori na ove izazove, kao što je pre toga odgovorila na druge. ...

Ukratko, ako o jednom kandidatu za paradigmu treba od početka suditi po tvrdoglavim ljudima koji su ispoljili samo relativnu sposobnost za rešavanje problema nauke bi doživle veoma malo većih revolucija. Ako tome dodate kontraargumente, stvorene onim što smo prethodno nazvali nesamerljivost paradigmi, onda se nauka može dogoditi da ne dožive uopšte nikakve revolucije.

Sada smo, konačno, spremni da postavimo pitanja primalne paradigme koja će nam dati pravi pokazatelj njene snage i valjanosti kao kandidata za zamenu frejdrovske paradigme i ponovo ujediniti naučnu psihološku zajednicu. Koji su to problemi bili koji su frejdrovska paradigmu doveli u krizu, i može li primalna paradigma legitimno da tvrdi da je u stanju da te probleme reši? Koji su problemi, s druge strane, rešeni pod frejdrovskom paradigmom ali su ostali nerešeni primalnom paradigmom? Koja se predviđanja mogu izvesti iz primalne paradigme koja se razlikuju od onih izvedenih iz frejdrovske? I koje bi eksperimente trebalo izmisliti da provere ta predviđanja? Koje se oblasti istraživanja — koji se deo posmatranih činjenica — čine važnim pod primalnom paradigmom a nevažnim pod frejdrovskom, i obrnuto? Koje su nove oblasti teškoća otvorene pod primalnom teorijom koje ne postoje pod drugim teorijama? Mogu li se smisliti eksperimenti koji bi pribavili empirijski dokaz i primalnoj paradigmi dali kvantitativnu preciznost i time preimućstvo nad konkurentskim teorijama? Možemo li tvrditi koliko primalna paradigma može biti od koristi u pribavljanju merila za vođenje normalnog istraživačkog rada na svom polju? Koju vrstu istraživačkih pitanja ona pokreće i koji su to načini na koje bi eksperiment primalnu teoriju približio prirodnim uslovima? I konačno, da li su pitanja za koja je samo primalna paradigma opremljena da ih reši ona koja su najznačajnija da budu rešena?

Odgovore na neka od ovih pitanja već su dali dr Džanov i dr Hol-den u svojim dosadašnjim radovima. Ostali će morati da ostanu za buduće eseje. Ja bih samo želeo da iznesem jedno lično gledište o temi koju Kun ne razmatra. A to je da meni, jednostavno, nisu potrebni nikakvi argumenti da bi me ubedili u istinitost i valjanost primalne terapije. Moj lični doživljaj u terapiji bio je više nego ubedljiv. To iskustvo istovremeno je u meni probudilo intuiciju o ograničenjima drugih terapija. Mnogstvo primala u toku godinu i po dana sigurno i neprestano umanjivali su podmuklu napetost koja je bila neprestano prisutna oko četiri godine pre početka moje terapije. Ta napetost pokazala se strašno otpornom na napade drugih ne-primalnih terapija. I sada, svestan osećanja koja su bila u osnovi te napetosti, mogu jasno videti očiglednu besmislenost pokušaja masaže ili meditacije ili podučavanja koje bi tu napetost oterali. Drugim rečima, svest koju sam kroz terapiju stekao ras-tura svaku potrebu koju sam mogao imati da dokazem teorijski stav dr Džanova da je »napetost osećanje nepovezano sa svešću«.

Ključni momenat ovde, međutim, osvetljen je samim načinom na koji sam formulisao prethodnu rečenicu. Napisao sam da je doživljaj »rasturio potrebu za dokazom«, kao da su naučni dokaz i lično iskustvo međusobno isključivi pojmovi. Svestan sam da sam prethodni pasus napisao sa pretpostavkom da bi jednom tvrdom tipu naučnika ovo možda bilo zanimljivo, ali da sigurno ne bi prihvatio moje malo uverenje kao bilo kakvu vrstu dokaza za teoriju. Moji stavovi su previše subjektivni, i moje lično iskustvo bi najpre moralo biti objektivizirano (uporedivanjem nivoa moje napetosti pre i posle primala pomoću merenja vitalnih pokazatelja, na primer) pre nego što bi ga bilo moguće priključiti kao valjanu činjenicu za naučni argument.

Dr Džanov je već izjavio da je njegovo otkriće primalnog bola bilo moguće samo zato što je on uporno nastojao da čuje šta su njegovi pacijenti imali da mu kažu. Iznad svega, on je koristio stotine ličnih iskustava dobijenih od njegovih pacijenata kao sveže podatke iz kojih je izvlačio svoje teorijske konstrukte. I sada kada su teorija i istraživački program na mnogo naprednijem stupnju razvoja, on nastavlja da se oslanja na lična iskustva svojih pacijenata, koristeći to i kao način potvrđivanja ustanovljenih hipoteza i kao vodič za dalja teorijska doterivanja. U tom smislu, on piše:

»Mi moramo shvatiti da statistika nije sinonim za nauku. Previše često se oslanjamo na statistiku da bismo pokušali da dokažemo ono što ne možemo osetiti. Propuštamo da shvatimo da osećanja potvrđuju — da osećanja nisu nešto što treba odgovoriti kao iracionalno i nerazumno; ako osećajna osoba oseti da je nešto u redu, to je verovatno u redu, naročito kada je reč o ljudskim stremljenjima. Statistika meri kvantitete, ne kvalitete; a osećanja su kvaliteti bića.«

Ovo razmatranje zahteva važno razlikovanje koje zavisi od ključne fraze iz prethodnog citata: »osećajna osoba«. Pacijenti na drugim oblicima terapije često tvrde da je njihov »iskustvo« u terapiji iz korena promenilo njihov život i učinilo ga boljim. Osim toga, religiozni ljudi često svoj lični »doživljaj« boga nude kao dokaz njegovog postojanja. I oni tvrde, štaviše, da ljudi koji nisu imali »spiritualni doživljaj« neće nikada biti ubedeni u religiozne istine. Zar to nije vrsta iskustva jednako ubedljiva kao i kod primalnih pacijenata, i zar ne nudi dokaz za određeni oblik terapije ili vrstu religije koju je pozvan da odbrani? Odgovor se može naći u samoj definiciji neuroze kao isključenja od osećanja. Neurotičari su ljudi koji nisu potpuno doživeli svoju prošlost i prema tome ne doživljavaju potpuno svoju sadašnjost. Kako možemo prihvatiti doživljaj neosećajne osobe kao dokaz bilo čega kada je ta osoba oštećena od same suštine svog iskustva — svojih osećanja? Primalno iskustvo je jedino punovažno jer je potpuno.

Jasno, ako pristup osećanjima može služiti kao potvrda primalne teorije, nedostatak pristupa služi de facto kao obezvređenje. Naučnik koji nema čak ni minimum pristupa svojim osećanjima ne poseduje neophodni uslov za dokaz psihološke teorije koja tvrdi da je »neuroza bolest osećanja« (Džanov).

Iz gornjeg bi trebalo da bude jasno da ubediti neosećajnog naučnika u valjanost primalne terapije predstavlja problem koji nekako prevazi- lazi argument i dokaz na mnogo dublji način nego što Kun tvrdi. Jer da bi psiholog prihvatio valjanost primalne teorije, on mora prihvatiti činjenicu da je on sam neurotičan. Štaviše, intelektualni argumenti koje iznese jedan naučnik da bi diskreditovao primalnu teoriju može često biti deo njegove lične odbrambene strukture i na taj način oni su potpuni imuni na logiku. Mi znamo da bol, kada je potisnut, može proizvesti veoma složenu mrežu ideja koje se jedino mogu ukloniti doživljavanjem bola koji ih je proizveo. Kada te ideje uzmu oblik paranoje, nije teško videti da je to neurotični simptom. Kada uzmu oblik psihološke teorije, problem postaje veoma složen.

Jasno je da su takvi pomaci u gledanju na svet puni neodlučnosti, čak i kada se radi o promeni gledišta na neke delove spoljnog univerzuma — svemir, ili telu u padu, ili rešavanje hemijskih problema. U psihologiji, međutim, objekt posmatranja je individua, njeno ponašanje isto koliko i njen unutrašnji život. Ako promena nečijeg gledišta na to kako svemir funkcioniše može biti uznemiravajuće iskustvo, koliko je još uznemiravajućija promena nečijeg gledišta na to kako funkcioniše čovek? Ne uzimajući u obzir otpor za koji danas znamo da predstavlja suštinski element naučne promene, činjenica da je čovek bio objekt interesovanja predstavlja glavni razlog što su Frejdrove teorije proizvele tako snažnu reakciju. Pa ipak, bez obzira na to kako to teško bilo, prihvatanje Frejdrovog nesvesnog moglo se postići ne iziskujući od individue da sebe suštinski promeni. Kakve bi konačno moguće posledice bile da neka osoba prihvati da je imala zavist za penisom? Kako bi to moglo da promeni njen život? Očigledno, promene bi bile ograničene na carstvo ideja. Zavist za penisom jeste ideja. Prihvatanje je zahteva po-jmovno podešenje koje se može izvesti a da srž ličnosti te osobe ostane netaknuta.

Da bi verovao u Frejda, čovek mora verovati da negde unutar nje-ga vrebaju i koji je stecište ubilačkih i nastranih impulsa. To nije prijatna misao, ali niti se čini da predstavlja neposrednu opasnost po ličnost. Zapazite sa kakvom lakoćom u učestalošću savršeno očuvane ličnosti na televiziji saopštavaju duboke uvide: »Znate, u svakom od nas leži mali ubica«. Možda ovo zvuči pomalo zastrašujuće. Ali, pa šta? Ukratko, Frejdrovo nesvesno poprma takve groteskne kvalitete bajke koje svi mogu lako prihvatiti a da još uvek za dužinu ruke ostanu udaljeni od lične realnosti.

S druge strane, da bi čovek verovao u primalnu teoriju, mora se pošteno suočiti sa činjenicom da unutar njega leži povreda i potreba i očaj njegovog detinjstva. Analiza zahteva od čoveka samo da priča o osećanjima. U primalnoj terapiji od njega se zahteva da ih oseti. Prolaženje kroz terapiju zahteva potpuni preobražaj toga kako neko gleda na svoj život, kao i to kako ga živi. Pokazatelj dubine ovog doživljaja dobi-jen je dokazom da primalna terapija proizvodi fiziološke promene u mozgu, nešto što psihanalitički uvid nikada nije mogao. Prihvatanje primalnu teoriju, prema tome, znači prihvatiti ličnu istinu koja je mnogo pogubnija nego ma koja ikada otkrivena u istoriji čoveka i nauke. Razrešenje paradigmatkog konflikta u psihologiji danas, dakle, duplo je teže ukoliko se primalna paradigma prihvati kao alternativna paradigma. U tom slučaju bi konačno razrešenje zahtevalo zaokret u čovekovu pogledu na samog sebe: zaokret koji podrija kako prethodno stečenu sigurnost njegovim uverenjem u sopstveno zdravlje, tako i ugodnost svojstvenu njegovim pojmovima o bolesti.

S engleskog:
Marjan Tošić